

Piotr Kowolik

W poszukiwaniu form i metod umożliwiających rozbudzanie zainteresowań czytelniczych uczniów klas I-III

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (10-11), 198-201

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Piotr Kowolik

W poszukiwaniu form i metod umożliwiających rozbudzanie zainteresowań czytelniczych uczniów klas I–III

W rozważaniach na temat roli zainteresowań czytelniczych uczniów klas początkowych w doskonaleniu umiejętności czytania wyróżnić należy dwa elementy ze sobą powiązane:

- zainteresowania czytelnicze wyrażające się w zapotrzebowaniu na określony typ czy tematykę literatury;
- właściwe czytelnictwo, polegające na czytaniu tych a nie innych książek¹.

Zainteresowania czytelnicze to skłonności, tendencje do systematycznego, świadomego poszukiwania i czytania książek z określonej dziedziny wiedzy².

Czytelnictwo traktuje się jako proces komunikacji społecznej, w której książka jest narzędziem porozumiewania się społecznego i nośnikiem kultury, a biblioteka i księgarnia — kanałami, za pośrednictwem których książka dociera do odbiorców, aby doprowadzić do dialogu z autorem, z rzeczywistością współczesną lub historyczną — do uczestnictwa kulturowego³.

Faktyczne czytelnictwo dzieci kształtuje w pewnym stopniu zainteresowania czytelnicze i częściowo jest ich wyrazem. Nie zawsze dzieci czytają to, na co mają ochotę, są ograniczone wieloma czynnikami: nakazem rodziców, nauczyciela, opinią środowiska, dostępnością tych a nie innych książek.

Rozróżnienie właściwego czytelnictwa i zainteresowań czytelniczych jest pewną koniecznością, gdyż opierając się na badaniach dokumentacji bibliotecznej (analiza kart czytelniczych) czy popularności pewnych tytułów wydawniczych — wyciągamy zbyt pochopne wnioski o tradycyjnym obrazie zainteresowań czytelniczych, sugerując, że literatura współczesna nie odpowiada rzeczywistym potrzebom społeczeństwa lub, że społeczeństwo nie dorasta do świadomego jej przyjęcia.

¹ A. Przeclawska, *Młody czytelnik i współczesność*, Warszawa 1962.

² J. Szocki, *Zainteresowania czytelnicze uczniów*, „Oświata i Wychowanie” 1989, nr 13.

³ A. Wajda, *Metodyka i organizacja czytelnictwa*, Warszawa 1983, s. 45.

Upodobania i gusty czytelnicze są wynikiem emocjonalnego stosunku do konkretnych tytułów książkowych, autorów czy stylu pisania i stanowią swoiste kryterium wyboru niektórych pozycji spośród wielu napotkanych i przeczytanych. Na kształtowanie się gustów czytelniczych wywiera wpływ zakres kontaktów czytelniczych i możliwości korzystania z lektury. Im są szersze, tym pewniejsze wydaje się, że owe **upodobania** czytelnicze będą dojrzałe. Trzeba jednak także brać pod uwagę zależność odwrotną. Ukształtowane, zwłaszcza te dojrzałe upodobania czytelnicze kierują się wysokim poziomem książek do czytania. W kształtowaniu upodobań czytelniczych na plan pierwszy wysuwa się poczucie „swojskości” i przywiązanie do znanych elementów treści lub formy, a nie zainteresowanie nowością i zaspokojenie ciekawości w zakresie poszczególnych problemów⁴.

Zainteresowania czytelnicze wybiegają poza krąg faktycznego czytelnictwa. Upodobania są pojęciem węższym, ograniczającym termin poprzedni do tych pozycji, które zostały emocjonalnie zaakceptowane.

Metoda to zamierzony i stosowany świadomie, systematycznie i mogący być wielokrotnie wykorzystany w działaniu sposób pracy nauczyciela z uczniami, umożliwiający realizowanie celów kształcenia i wychowania.

Sposobem danego działania będzie tylko to działanie, które składa się z określonych czynności stanowiących jego stadia, zgodnych ze świadomym zamierzeniem osoby działającej⁵. T. Kotarbiński pisze: „sposobem danego działania jest to, z jakich i jak wzajem ustosunkowanych czynności składa się to działanie, jeżeli przy tym działający tak właśnie działać zamierzył”⁶.

Do głównych metod pracy z młodym czytelnikiem zaliczamy:

- metody pracy indywidualnej,
- metody pracy grupowej,
- metody pracy środowiskowej.

Powyższe metody winny być stosowane w zależności od wielu czynników, takich jak: cel i rodzaj zajęcia, wiek i poziom przygotowania czytelniczego uczniów, środki jakimi rozporządzamy.

Zdaniem J. Kujawińskiego **forma** „jest to celowy oraz probabilistyczny układ funkcjonalny, świadomie utworzony przez nauczyciela dla osiągnięcia pewnych z góry założonych celów edukacyjnych, w którego skład wchodzi: osoby, cele, treści, czynności, środki lub materiały dydaktyczne. Między tymi samymi składni-

⁴ W. Pomykało (red.), *Encyklopedia pedagogiczna*, Warszawa 1997, s. 94.

⁵ R. Więckowski, *Pedagogika wczesnoszkolna*, Warszawa 1993, s. 192.

⁶ T. Kotarbiński, *O pojęciu metody*, [w:] *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1961, s. 532.

kami każdej formy organizacyjnej edukacji (będącej układem) mogą występować różnego rodzaju relacje⁷.

Do najbardziej uniwersalnych form pracy z książką, nadających się do zastosowania w każdych warunkach, nawet wobec przypadkowego zbiorowiska dzieci o zróżnicowanych zainteresowaniach, zalicza się:

- formy wizualnej propagandy książki (hasła i cytaty, np. „Szanuj książkę”); plakaty (**okolicznościowe** — propagujące książki; **autorskie** — propagujące utwory wybranego pisma; **wydawnicze** — reklamujące serię wydawniczą, nowości wydawnicze, czasopisma; **zagadnieniowe** — propagujące książki [artykuły] poświęcone określonej tematyce, np. „Komputery”; **instrukcyjne** — informujące czytelników⁸, jak korzystać z urządzeń bibliotecznych [regulamin]; gazetki ściennie; serwis prasowy; kalendarz historyczny aktualności; albumy zawierające opisy bibliograficzne książek, np. kopie okładek; wykresy aktywności czytelniczej uczniów; kiermasze książek i loterie.
- środki wizualne: portrety pisarzy, uczonych; ilustracje, fotografie, pocztówki, reprodukcje malarstwa, grafiki; mapy dydaktyczne; mikrofilmy, np. karty pierwotnych wydań dzieł A. Mickiewicza; foliogramy do zajęć z przysposobienia czytelniczego i informacyjnego; programy komputerowe (gry),
- środki audialne (płyty z nagraniem bajkami, wierszami; kasyety magnetofonowe),
- środki audiowizualne (audycje telewizyjne, np. poświęcone książce, pisarzowi; kasyety wideo z lekturami szkolnymi),
- formy żywego słowa (**głośne czytanie** bajek, wierszy, baśni; **opowiadanie; omawianie treści książek; pogadanki** [swobodne gawędy]; **godziny pytań i odpowiedzi, żywa gazetka** składająca się ze stałych działów, np. wiadomości kulturalne, naukowe, z życia szkoły, płyta miesiąca, porady językowe),
- małe formy teatralne (recytacja indywidualna, zbiorowa, melodeklamacja, inscenizacja, teatr kukielkowy, teatr lekturalny, montaż),
- konkursy czytelnicze (błyskawiczne, krótkoterminowe i długofalowe),
- gry i zabawy czytelnicze⁹ **stolikowe** (rozsypanki, loteryjki i domina literackie, logogryfy, rebusy, krzyżówki); **gry słowne** (licytacja tytułów książek, np. po cytacie poznać tytuł i autora); **gry ruchowe**,

⁷ J. Kujawiński, *Metody edukacyjne nauczania i wspierania w klasach początkowych*, Poznań 1998, s. 51.

⁸ Por. W. Goriszowski, P. Kowolik, *Aktyw biblioteczny pomocnikiem w pracy bibliotekarza szkolnego*, „Poradnik Bibliotekarza” 1995, nr 7–8.

⁹ Zob. P. Kowolik, *Gry i zabawy czytelnicze w klasach I–III — jedną z form pracy z książką*, „Poradnik Bibliotekarza” 1995, nr 6; tegoż, *Wdrażanie uczniów klas I–III do czytelnictwa poprzez gry i zabawy*, „Z Doświadczeń Pedagoga”. Kwartalnik Pedagogiczny WSP TWP. Red. A. Wiercińska i W. Goriszowski, Warszawa 2000, nr 1/2000, s. 131–142.

— imprezy czytelnicze (spotkania z autorami książek, poranki i wieczory literackie, uroczyste pasowanie uczniów klasy I na czytelników); drama¹⁰.

Zdawać sobie należy sprawę z faktu, że dziecko współczesne bardzo wcześnie zaczyna korzystać z treści dostarczanych przez mass media, nie zawsze dostosowanych do jego możliwości percepcyjnych, co może mieć niedobry wpływ na rozwój czytelnictwa dzieci. Zmiany te mogą dotyczyć przeżyć czytelniczych i iść w kierunku:

— zmniejszenia wrażliwości na bodźce emocjonalne,

— wywołania sytuacji rozchwiania i przewrażliwienia uczuciowego.

Dzieci w młodszy wiek szkolnym poszerzają swój zasób pojęć i słów, które zwiększają wartość rozumienia i przeżywania tekstów trudniejszych, a więc poszerzają krąg zainteresowań czytelniczych.

W procesie rozwijania zainteresowań czytelniczych winny uczestniczyć: rodzina, szkoła, placówki pozaszkolne, biblioteki szkolne i publiczne. Światły nauczyciel klas I–III oraz bibliotekarz muszą orientować się w tej skomplikowanej materii, rozumieć celowość stosowania różnorodnych form i sposobów rozwijania zainteresowań czytelniczych. Formy te powinny być atrakcyjne i różnorodne, a przy tym możliwie najlepiej trafiające do młodych czytelników¹¹.

Kierowanie czytelnictwem ma na celu wzbudzenie w dziecku zainteresowania książką, wyrobienie umiejętności wyboru, użytkowania i krytycznej oceny książki, ma wdroyć je do czytania tak dla zdobycia wiadomości, jak i dla przyjemności. Kierując czytelnictwem dziecięcym, trzeba znać czytelnika, jego zainteresowania, potrzeby i uzdolnienia, trzeba też znać książki¹².

¹⁰ Zob. także: J. Andrzejewska, *Bibliotekarstwo szkolne. Teoria i praktyka*, Warszawa 1996, Tom II, s. 96–138.

¹¹ Por. P. Kowolik, *Metody i formy kierowanego procesu czytelnictwa uczniów klas młodszych*, „Poradnik Bibliotekarza” 1996, nr 4.

¹² Zob. W. Goriszowski, P. Kowolik, *Biblioteka szkolna w procesie kształtowania nawyków czytelniczych uczniów klas I–III*, „Nauczyciel i Szkoła” 1999, nr 1.